

mindennapos dolognak számít, nem jelent többet egy sportcipőnél. A fiatalok virtuális fotótárakat nyitnak, és közömbösítik a különbséget privát- és közszféra között. A gyerekek és kamaszok (digitális beennszülöttek) a függetlenség új terére lennek a virtuális világban, ami nagymértékben különbözik a felnőttek (digitális bevándorlók) világától. E két világ közötti hasadék mélysége pedig egyre inkább nő.

A hatodik rész írásai a sebezhetőség, a társadalmi kirekesztés témáit járják körül. *José Antonio Perez Islas* (Mexikó) szerint a latin-amerikai országokban felgyorsult a gazdasági, társadalmi, politikai változások egyidejű folyamata, miközben az autoritáriánus struktúrák és beszédmódok továbbélésével nem nyílt meg az út egy nyitottabb, demokratikusabb társadalom felé. A szerző, akinek fő célja, hogy bemutassa az új ifjúsági pályákat, egy 2005–2006-os átfogó nemzeti ifjúsági vizsgálat adataira támaszkodik.

Ngan-Pun Ngai és Chai-Kiu Cheung (Hong Kong) egy komparatív vizsgálatban 825 marginalizálódott (bandatag) fiatalot kérdezett meg Hong Kong, Guangzhou és Shanghai városaiban. Kutatásuk legfontosabb felismerése, hogy az erkölcsei nézetek minden esetben társadalmi ellenőrző faktorként működnek – nehezítve, esetleg megakadályozva a bandába kerülés folyamatát.

A könyv hetedik, záró fejezete nemzetközi ifjúságpolitikai irányelvek áttekintése. Az Európa Tanács és az Európai Bizottság munkatársa, *Hans Joachim Schild*, az *Európai ifjúságpolitika és ifjúsági partnerség* című program tapasztalatait összegzi. Az európai dimenziót tágítja, a spanyol-amerikai ifjúságpolitika elemzésével, *Eugenio Ravinet Munoz* (a Spanyol-amerikai Ifjúsági Szervezet főtitkára), amikor tanulmányában arra a kérdésre keresi a választ, hogy miképpen javítható a politikacsínálók, kutatók és ifjúságsegítők közötti kapcsolat. A szerző arra a következtetésre jut, hogy amikor problémaként néznek a fiatalokra, a kutatások részrehajlón tükrözik vissza a társadalom fiatalokkal kapcsolatos negatív nézeteit. Az olyan kifejezések, mint romboló magatartás, konfliktus, politikai apátia, lemorzsolódás, kockázatos viselkedés által determinált tematikákkal párhuzamosan a kutatási témák is jelentősen problémacentrikussá válnak. A szerző végkövetkeztetése szerint az ifjúság sokszor jelentkezik problémaként, és csak nagyon ritkán mint esély vagy mint erőforrás.

Az ifjúkor átmenetei – a társadalmi bevonódás folyamatai és a sebezhetőség mintái a globalizált világban című kötet nemcsak az ifjúságkutatással foglalkozók számára lehet hasznos olvasmány, hanem az ifjúságpolitika, az ifjúsági munka, az oktatás és a jóléti intézmények területén dolgozó szakembereknek is, ugyanakkor az ezen területek iránt érdeklődő tágabb olvasóközönség is haszonnal forgathatja.

(*René Bendit – Marina Hahn-Bleibtreu [eds]: Youth Transitions – Processes of Social Inclusion and Patterns of Vulnerability in a Globalised World. Barbara Budrich Publishers, 2008, Op-laden; Farmington Hills. 379 p.*)

Jancsák Csaba

KELET- ÉS NYUGATNÉMET FIATALOK AZ ÚJRAEGYESÍTÉS UTÁN – FOLYAMATOK ÉS PERSPEKTÍVÁK

A folyamatos társadalmi és gazdasági átalakulások következtében egyre nagyobb igény mutatkozik a fiatalok szocio-kulturális fejlődésének megfigyelésére, a hosszú távú politikai és ökonómiai folyamatoknak az egyén szintjén való értelmezésére.

Hogyan közelednek egymáshoz a második világháború után évtizedekig kettészakított ország új generációi, a német fiatalok az újraegyesítés óta? Miként befolyásolják a politikai, gazdasági és társadalmi tényezők *ezen viszonyok* struktúráját; az iskola, a szakképzés, a munkába állás, – a szülői ház elhagyásával – az egzisztenciateremtés és családalapítás folyamatainak alakulását? Ezekre a kérdésekre válaszol a *Martina Gille* által szerkesztett kötet, amely a Német Ifjúságkutató Intézet (DJI) ifjúságkutató sorozatának újabb darabjaként jelent meg 2008-ban. A fejezetek szerzői – szociológusok, szociálpedagógusok és politológusok – elsősorban Németország újraegyesítésének társadalomtudományi aspektusait vizsgálják, de előkerülnek pedagógiai és pszichológiai szempontok is. A reprezentatív kutatások a 16 és 29 év közötti fiatalok életkörülményeit, politikai orientációját és társas kapcsolatainak alakulását mérik, lehetővé téve ezáltal a fejlődési tendenciák elemzését és összehasonlítását.

A szövetségi állam – történelem alakította – területén olyan egységesülési folyamat indult meg, amelynek működése leginkább egy mély tál szélén eleresztett golyó mozgásához hasonlítható, mely horizontálisan és vertikálisan – a fizika törvényeit követve – keresi a súlypontot, előre ki nem számíthatóan bejárva a tál jellegzetes pontjait. Míg az 1990-es években a rendszerváltás és a stabilizáció, a legyőzhetetlennek tűnő strukturális különbségek kérdése, 2000 után egyre inkább a globalizáció folyamata áll a kelet és nyugat közötti diskurzus középpontjában.

Németország „összenövése” következtében a fiatal felnőttek életkörülményei gyökeresen megváltoztak az elmúlt húsz évben. A párkapcsolatok és a családalapítás szempontjából a volt nyugat-német tartományokban ugyan nem történt számottevő változás, de a kelet-német területeken folyamatosan csökken a családalapítási kedv. A családi közösségek, párkapcsolatok megélésének formáit sokszínűség jellemzi. Ez párhuzamba vonható a társadalom strukturális változásaival. A párkapcsolati életforma, valamint a gyermekvállalás az iskolázottság és az életkor függvényében keleten és nyugaton igen eltérő képet mutat. A gyermekkor kitolódása például keleten még mindig nem öltött olyan méreteket, mint nyugaton.

Az egyre magasabb iskolai végzettség megszerzése a fiatalok meghosszabbodásához vezet, ami a német fiatalok teljes populációjára jellemző, nem csak a felsőoktatásban részt vevőkre. A fentiek eredményeképpen egyre kevesebb a pályakezdő, valóban dolgozó fiatal.

Az oktatáspolitikai egyre nagyobb közönséget ér el. Igen nagy kihívást jelent a munkaerőpiac változó igényeinek megfelelően fejleszteni a képzési lehetőségeket. Az érettségizettek és a főiskolát végzettek száma trendszerű, nagyságrendi növekedést mutat az egész szövetségi állam területén – különösen a keleti tartományokban élő nők körében. Az alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkező, kétkezi munkát végző fiatalok itt ritkábban tudnak elhelyezkedni, mint nyugaton. Az egykori kelet-német tartományokban bevezették a nyugati oktatási-képzési rendszert. Ennek eredményeképpen a szakmunkás képesítéssel rendelkezők, illetve a képzések bármely területéről kimaradtak száma folyamatosan csökken.

A tartós munkanélküliség veszélye egész Németország területén elsősorban az édesanyák, va-

lamint az alacsony képzettségű fiatalok körét fenyegeti. Munkalehetőség hiányában az egykori NDK-ban jelentősen megnövekedett az általában alacsony iskolai végzettséggel rendelkező háztartásbeli nők száma. Empirikus vizsgálatok bizonyítják, hogy a munka kulturális megítélésekor még ma is gyakran kevésbé kvalifikáltként kezelik a női munkaerőt.

Az életpálya intézményesített keretei: a szülői ház elhagyása, a családalapítás és a munkavállalás Németországban társadalmi normarendszerek szerint történik. A közösség által meghatározott, az életkor szintjének megfelelő állapot és az egyén önképe függetlenedik egymástól: a kor még mindig normatív jelentőséggel bír, a szubjektív életkor azonban egyre fontosabb tényezővé válik.

A társadalom összetételének változásai következtében nem szabad arról elfeledkezni, hogy a szocializációs folyamatban alapvető fontosságú az egyén és a közösség fejlődésének és viszonyának kiegyensúlyozottsága. Ez a jól működő társadalom alapja, figyelembe véve az egyénnek a családdal és a nagyobb közösségekkel való együttélésének értékeit és eredményességét.

Gille tanulmánya az egyéni értékek változását vizsgálja 1990 óta. Az individualizáció, szekularizáció, a szakképzés és általános képzés elterjedése, valamint a technika rohamos fejlődése következtében jelentős érték- és értékrendváltozás jellemzi a modern európai típusú társadalmakat. Az új értékek az egyénre koncentrálnak, ebből következően elutasítják az altruizmust vagy az autoritást, úgymond egoisztikusak. Ez a változás természetéből fakadóan multidimenzionális. Bizonyos közösségi értékek vesztese mellett „értékképződést” mutat az egyéni felelősségtudat, kreativitás és aktivitás növekedése, az önmeghatározás formálódása.

A szerző *értéktipológiát* befolyásoló faktoroknak tekinti az önmegvalósítást, a felelősségtudat, a kötelességtudat és a hedonisztikus életvitel összetevőket. A tipológia alapján az értékorientáció egy- és többdimenzionális értékváltozás összehasonlításával is vizsgálható. Tehát nem csupán arról beszélünk, hogy a régi értékek eltűnnek, és újak lépnek a helyükbe; inkább a régi és az új értékek sokféleségének alakulásáról, társulásáról, egyidejű elfogadásuk lehetőségeiről van szó. A *materialista* és a *posztmaterialista* elképzelések között Németország egészére jellemzően egyre nagyobb jelentőségre tesz szert egy „kevert típus”,

amely együttműködésre, felelősség- és biztonság tudatra törekszik. A tradicionális és konvencionális értékek (teljesítmény, segítőkészség) fontossága nő Németországban. Ezzel szemben egyes konzervatív politikai minták – mint például az idegengyűlölet – elfogadása fokozatosan csökken.

A férfi és a női szerep értelmezése is változóban van. Az oktatás kiterjesztése, az emancipáció, illetve a munkaerőpiac lazulása mind hozzájárulnak a hagyományos *férfi és női szerepek* felbomlásához. A reálbérek általános csökkenése miatt az egzisztenciához szükséges anyagi javak megteremtésére gyakran két kereső személyre van szükség a családban. A rendszerváltás előtt az NSZK-ban általában a férfi biztosította a családfenntartó keresetét. Az NDK-ban a kétkeresős családmodell volt a jellemző. Így ma az ott élő fiatal nők számára a karrier és a családalapítás összeegyeztetése nem csupán vágyálom, hanem saját szülei és nagyszülei generációkon át működő családi modellje.

A fiatal párok leggyakrabban egységes munkamegosztással tervezik a családi menedzsment, valamint a munkahelyi köteleességek terheinek viselését. Ennek sikerességét viszont sok esetben közösségi problémák akadályozzák: úgymint merev munkaidőbeosztás, óvoda hiánya, a nők korlátozott karrierépítési lehetőségei. A fiatal kelet-német nők gyakrabban foglalnak állást az egyenlőség elve mellett, mint a nyugatiak.

Az általános német közvélemény szerint a nyugati tartományokban mára már megvalósult a multikulturális együttműködés a bevándorlókkal, ami a keleti területekre még nem jellemző. Fokozatosan csökken az idegengyűlölet. Ehhez nagyban hozzájárul az oktatási rendszer céltudatos – demokratikus és szociális kompetenciák fejlesztésére irányuló – törekvése, valamint az egyéni értékrendszer átalakulása és a társadalmi életben való aktivitás is. Az újraegyesítés óta folyamatosak a viták a politikai és társadalmi participáció összefüggésében. Különbőség mutatkozik a keleti és nyugati fiatalok tényleges politikai tevékenységében, főleg a nők alulreprezentáltságának terén. Nyugaton az oktatás-képzés, a különböző szervezetek, egyházak nagy hangsúlyt fektetnek a közösségi élet gyakorlására. Az egyesületi tagság az egyes területeken viszonylag stabil, ami szintén a társadalmi-politikai aktivitás irányába terel.

A kötet jól felépített, igen széles, tablószerű összképet mutat a fiatalok szociális és gazdasági helyzetének alakulásáról Németország egykori keleti és nyugati részein a rendszerváltás óta. Az elméleti megközelítésen túl empirikus vizsgálatok eredményeinek logikus egymásra épülése és rendszerezett összehasonlítása jellemzi a tematikát. A könyv táblázatokkal és diagramokkal segíti a megértést, kiválóan használható másodlagos irodalomként. A kiadvány hiánypótló a társadalomtudományok terén, valamint további kérdéseket vet fel a fiatalok rendszerváltás utáni helyzetének kutatásában, például a politika és a multikulturalitás témakörében.

(Martina Gille [Hrsg.]: *Jugend in Ost und West seit der Wiedervereinigung. Ergebnisse aus dem replikativen Längsschnitt des DJI-Jugendsurvey. / Schriften des Deutschen Jugendinstituts, Jugendsurvey; 4/*. VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2009, Wiesbaden. 311 p.

Tamás Zsófia

OKTATÁSÜGYI KÖRKÉP EURÓPÁBAN

Európa jelenlegi oktatásügyi helyzetének megértése céljából aligha találunk átfogóbb kötetet, mint a német szerkesztők fáradozásai nyomán készített *Die Bildungssysteme Europas* c. kézikönyvet. Ez a harmadik kiadás (*a Die Schulsysteme Europas és a The Education Systems of Europe után*), a szerkesztők azonban kiemelik, hogy ez a kötet nem azonos az előző két kiadással, hanem azoknak átdolgozott, bővített változata. Már az új cím is arra hívja fel az olvasó figyelmét, hogy jelen alkalommal nem csupán az egyes országok iskolarendszeréről, hanem egy szélesebb perspektívából szemlélt oktatásügyi állapot megajzolásáról van szó. A neveléstudomány, az oktatáspolitikai szakemberei minden bizonnyal értik az új címválasztás szükségességét. Akik azonban nem a szakma művelői, ebből még valószínűleg nem sejtik, hogy a következőkben az európai oktatásügyi helyzetet annak megváltozott kontextusai között, az élethosszig tartó tanulás elkerülhetetlen következményeivel együtt tárgyalják a szerzők.